

Таким чином, досліджений у статті терапевтичний контекст виховання вальдорфської педагогіки може бути використаний при розробці фахових програм підготовки сучасних педагогів та психологів, соціальних працівників, учителів шкіл та вихователів дошкільних закладів. Подальшого вивчення потребують питання вивчення та творчого запровадження основних ідей, принципів та методик організації навчально-виховного процесу вальдорфської педагогіки (за своєю суттю терапевтичних та всебічно розвиваючих особистість) в умови сучасного навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гебель В., Глеклер М. Ребенок. От младенчества к совершеннолетию / Пер. с нем. - М., 1998. – 592 с.
2. Антропософські школи Р. Штейнера // Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. - К.: Академвидав, 2004. – С. 114-130.
3. Вальдорфская педагогика Р. Штайнера // Педагогические технологии. / Под общ. ред. В.С. Кукушина. – Ростов н/Д: Март, 2002. –С. 233-235.
4. Штейнер Р. Воспитание ребенка с точки зрения духовной науки. / Пер. с нем. – М.: Парсифаль, 1993. – 40с.
5. Штайнер Р. Философия свободы. Основные черты современного мировоззрения. – Ереван: Ной, 1993. – 256 с.
6. Штейнер Р. Общее учение о человеке как основа педагогики: Пер. с нем. – М.: Парсифаль, 2005. – 193 с.
7. Вейс Й. Томас Как помочь ребенку? Опыт лечебной педагогики в Кэмпхилл-общинах. / Пер. с нем. – М.: Теревинф, 1992. – 168 с.

УДК 37.034 : 130.2

ЗАРОДЖЕННЯ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ

Хребтова В.В., здобувач

Запорізький юридичний інститут ДДУВС

У статті з'ясовується питання про зародження й перспективи розвитку полікультурного виховання, аналізується стан названої проблеми в сучасній педагогіці, характеризується загальнопедагогічне питання сутності полікультурного виховання, визначається специфіка та основні етапи розвитку полікультурного виховання відповідно до нової освітньої парадигми, теоретично обґрунтовуються нові тенденції до подальшого розвитку полікультурного виховання.

Ключові слова: полікультурне виховання, поліетнічне й полікультурне суспільство, культурні цінності, плюралізм культур, мультиідентична особистість.

Хребтова В.В. ЗАРОЖДЕНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ВОСПИТАНИЯ./ Запорожский юридический институт ДГУВД, Украина.

В статье освещается вопрос о зарождении и перспективах развития поликультурного воспитания, анализируется состояние исследуемой проблемы в современной педагогике, характеризуется общепедагогический вопрос сущности поликультурного воспитания, определяется специфика и основные этапы развития поликультурного воспитания в соответствии с новой образовательной парадигмой, теоретически обосновываются новые тенденции в дальнейшем развитии поликультурного воспитания.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, полиэтничное и поликультурное общество, культурные ценности, плюрализм культур, мультиидентичная личность.

Khrebtova V.V. ORIGIN AND PERSPECTIVES OF THE DEVELOPMENT OF MULTICULTURAL EDUCATION / Zaporizhzhya Law Institute of DSUIA, Ukraine.

The problem of the origin and perspectives of the development of multicultural education is elucidated, the position of the investigated issue in the modern pedagogics is analysed, the general pedagogic question of the essence of multicultural education is characterized, the specificity and principal stages of the development of multicultural education in compliance with the new educational paradigm are defined and the new tendencies of the subsequent development of multicultural education are theoretically substantiated in the article.

Key words: multicultural education, multiethnic and multicultural society, cultural values, pluralism of cultures, multi-identical personality.

У світі сучасних концепцій виховання в умовах гуманізації та демократизації суспільства підвищується соціальна роль творчої особистості – носія нових моральних якостей та ціннісних орієнтацій, кому притаманний високий рівень духовності та загальної культури, здатність до саморозвитку та самовдосконалення. Одне з пріоритетних завдань Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті є формування школи полікультурного виховання з розвиваючою культуротворчою домінантою, орієнтованою на формування творчої особистості, на забезпечення умов для розкриття її потенційних здібностей. На сучасному етапі процесу глобалізації світової цивілізації є необхідність визначення стратегії виховання полікультурної особистості, яка володіє як мінімум трьома мовами, поважає культуру та традиції інших народів. Настав час активної боротьби за полілінгвістичну освіту в Європі, орієнтовану на розширення міжкультурних зв'язків між країнами.

Світова співдружність взялася за розроблення нової освітньої стратегії – полікультурної освіти. Суть її полягає в підготовці молодого покоління до життя й ефективної діяльності в умовах поліетнічного й полікультурного суспільства. Проблема полікультурної освіти в Україні сьогодні особливо актуальна, оскільки Україна є багатонаціональною державою, що розташована на межі європейської й азійської цивілізацій, а її регіони мають унікальні соціально-економічні й етнокультурні особливості.

Сучасні науковці (В. Болгаріна, І. Лощенова, А. Солодка, Г. Дмитрієв, А. Джуринський, В. Ковтун та інші) розробляють різні аспекти означеної проблеми. Існує дуже багато концепцій стосовно історії зародження й розвитку полікультурної освіти, але єдиної універсальної концепції ще так й не знайдено. Мета статті – визначити та проаналізувати, як історично формується думка щодо специфіки та основних етапів розвитку полікультурної освіти, висвітлити стан названої проблеми в сучасній педагогіці.

Ідея “полікультурності” і полікультурної освіти – реальність не лише сучасної епохи, але це поняття пов'язано з іменами багатьох видатних учених, педагогів, діячів культури минулого. У XVI ст. відомий чеський педагог Ян Амос Коменський розробив програму “Пампедія”, яка базується на принциповому визнанні спільності людей, їхніх потреб, прагнень та переконань. Пампедія – це програма універсального виховання всього людства, яка не залишається поза увагою навіть сьогодні. Я.А. Коменський вважає, що насамперед доцільно сприяти формуванню в молодшого покоління уміння жити у злагоді з іншими, виконувати взаємні обов'язки, поважати та любити людей [1, 395].

Безумовну цінність для розуміння значення полікультурної освіти у становленні особистості мають погляди П.Ф. Каптерева, який уперше пропонує ідею про єдність національного й загальнолюдського в педагогіці й вважає, що полікультурна освіта має бути одним з основних принципів професійної діяльності вчителів. Безперечно, ми маємо всі підстави визнавати П.Ф. Каптерева одним із провісників полікультурної освіти, який вважає, що в дитини необхідно розвивати почуття приналежності до всього людства. Вчений, ставлячи риторичне питання, наголошує думку на тому, що

“рідний народ – єдиний носій справжньої культури, а інші народи мають служити йому” [2, 307]. На думку цього вченого, педагогічна діяльність на початковому етапі здійснюється на основі національного ідеалу, а вже потім трансформується у площину досягнення ідеалу загальнолюдського. У вихованні, як підкреслює вчений, “потрібно звертатися не до одного народу, а до багатьох, розглядати їхні ідеали й доповнювати те, чого не вистачає своєму національному ідеалу цінними властивостями інших народів, народне треба поєднувати з іноземним, з усенародним і загальнолюдським” [2, 56].

Для розуміння сутності полікультурної освіти особливе значення мають ідеї також таких відомих учених початку ХХ ст., як М. Бахтін, Л. Виготський, М. Періх. Найважливішою методологічною основою полікультурної освіти є ідеї М. Бахтіна про культуру як діалог, де людина виступає як унікальний світ культури, яка взаємодіє з іншими особистостями – культурами, котрі творять себе у процесі цієї взаємодії і впливають на інших. Цей підхід реалізується в сучасній педагогіці як ідея діалогу культур. Механізмом взаємного впливу особистостей – культур є діалог не лише як форма спілкування людей, але й як спосіб взаємодії людей з культурою різних часів.

Важливі висновки для обґрунтування полікультурної освіти містяться в культурно-історичній теорії розвитку поведінки і психіки Л. Виготського, згідно з якою витoki і детермінанти психічного розвитку лежать в історичному розвитку культури. Вчений стверджує, що будь-яка функція в культурному розвитку людини з’являється спочатку в соціальному, а потім у психологічному плані. Це свідчить про те, що полікультурне виховання не передається генетично, а формується. Л. Виготський переконаний, що положення щодо провідної ролі соціокультурного контексту в розвитку людини передбачає врахування у становленні особистості конкретних реалій, визначає значимість у формуванні свідомості учня оточуючого середовища, відносин з людьми, ставлення до тих чи інших культурних цінностей [3].

Особливе місце в розумінні суті, мети й завдань полікультурної освіти мають ідеї російського мислителя М.К. Періха про “благодійний синтез”, під яким вчений розуміє “єднання культур як основний чинник взаєморозуміння й позитивного співробітництва представників етнокультурних систем”.

Відомий американський спеціаліст з полікультурного виховання, доктор філологічних наук, професор Вищої школи освіти (університет Масачусетс) Соня Ніето розглядає полікультурну освіту як “процес, що кидає виклик расизму, відхиляє інші форми дискримінації в навчальних закладах і суспільстві, але визнає й стверджує плюралізм (етнічний, расовий, мовний, релігійний, економічний, родовий тощо), що відображають студенти, їхні спільноти, вчителі. Полікультурна освіта виголошує демократичні принципи соціальної справедливості” [4].

У наш час на основі знань і досвіду з даної проблеми сформувалась порівняно молода наукова галузь – *полікультурна педагогіка*.

Починаючи з 60-х років минулого століття, американська педагогіка широко використовує поняття “полікультурна освіта” (multicultural education). Американський учений Джеймс Бенкс – директор центру мультикультурної освіти (університет Вашингтон), один із провідних міжнародних експертів у цій галузі – розробив концепцію полікультурної освіти, в основі якої лежить розуміння культури й тієї ролі, яку етнічна належність відіграє в американському суспільстві. Висновок, до якого дійшов учений, має такі положення: американці діють у рамках кількох культур, включаючи основну й різноманітні етнічні. Головна мета полікультурної освіти – допомогти підростаючим поколінням усвідомити свою належність до певної культури, розвинути розуміння й сприйняття інших культур, підвищити рівень міжкультурної компетентності, допомогти якомога повніше реалізувати свій індивідуальний людський потенціал [5].

Вперше поняття полікультурної освіти було подано в “Міжнародному педагогічному словнику” як освітню ситуацію, “коли носій однієї культурної системи вступає в контакт із цінностями іншої чи інших культур, представлених у даному навчальному закладі” [6]. Згодом це поняття зазнало суттєвої еволюції. Найповніше, на наш погляд, поняття полікультурної освіти розкрито в “Міжнародній енциклопедії освіти”. Енциклопедія наводить таке визначення поняття: “Полікультурне виховання – це виховання, що включає організацію і зміст педагогічного процесу, у якому подано дві або більше культури, що різняться за мовою, етнічною, національною або расовою ознаками” [7].

Для характеристики полікультурної освіти використовувалися й такі поняття, як *поліетнічна освіта*, *кроскультурна освіта*, *міжкультурна освіта*, *інтеркультурна освіта*, *мультикультурна освіта*.

Американські викладачі говорять про те, що полікультурна освіта – це освіта, чією цінністю є плюралізм культур. Полікультурна освіта орієнтує школи на культурне збагачення всіх дітей і підлітків, на розроблення програм зі збереженням й розширенням культурного плюралізму; визнає розходження в культурі як факт життя американського суспільства, підтверджуючи, що культурна багатоманітність є цінним ресурсом, який варто зберігати й примножувати; ґрунтується на знанні й розумінні відмінностей у культурі. Важливішим тут є визнання відмінностей у культурі різних людей, а ефективна навчально-виховна програма робить рівність культур реальною й значущою [8, 21].

Розуміння полікультурності починається з усвідомлення різноманітності навколишнього світу, усвідомлення того, що і країна, в якій ти живеш, і весь світ населені представниками різних етнічних і культурних груп. І якщо школа орієнтована на індивідуальні потреби дитини, вона має забезпечувати таку освіту, яка б допомагала представникам таких культур не тільки існувати, але й жити разом на основі гармонійної взаємодії. Водночас освіта покликана допомагати учням здобувати знання й уміння жити в демократичному суспільстві. Саме полікультурна освіта може сприяти виконанню цих завдань. *Полікультурна освіта має бути процесом, а не якоюсь одноразовою програмою* [9].

На думку Є.С. Ковальчука, основною ідеєю полікультурної освіти є діалог і взаємодія різноманітних культур, які передбачають, що найповніше власна культура усвідомлюється тільки за взаємодії, діалогу різних культур, коли стають видимими й зрозумілими особливості кожної окремої культури. Взаємодія культур у сучасних умовах характеризується насамперед тим, що загальнолюдське допомагає усвідомлювати об’єктивну цінність “свого”, глибше розуміти його своєрідність на основі порівняння, виявляти нове у функціонуванні й прогнозувати розвиток. У процесі взаємодії культур зростає обсяг сприйнятих цінностей, отже, змінюється й сам характер сприйняття: цей характер стає дальновиднішим, відбиває властивості об’єкта в усій його багатогранності й глибині. Ізольованість, прагнення замкнутості можуть сприяти поступовій *деградації культури*. Культура, що блокує контакти, зв’язки з іншими культурами, зберігає свою самобутність дорогою ціною, адже може виявитися в результаті такої самоізоляції поза рівнем світової культури [10].

Враховуючи глибокі та динамічні зміни, що проходять у світі за останні десятиліття, світова педагогічна думка шукає відповідні шляхи розвитку освіти. Саме освіта в полікультурному прояві повинна сприяти тому, щоб людина усвідомлювала своє національне коріння і щоб прищепити їй повагу до інших культур. Отже, щоб пізнати народ, треба пізнати його культуру. Тому можна зробити висновок, що полікультурність – це елемент загальної культури. Створення культури у свідомості

людини поступово наближає її до сприйняття себе як мікрокультури, визначає межі її особистого місця у просторі великої культури.

Одним з головних способів організації полікультурного виховання є забезпечення культурологічної спрямованості філологічної освіти та введення полікультурного компоненту в різні навчальні дисципліни. Лідирує при цьому двомовне та багатомовне навчання, яке не тільки сприяє комунікації, але й дозволяє прилучатися до різних способів мислення, відчуття, поведінки. Іноземна мова є не об'єктом вивчення, а засобом отримання знань, і, як наслідок, виникає подвійний ефект – одночасно таким шляхом набуваються нові знання і мовленнєві навички. Потрібно визначити зародження нової фази вивчення іноземних мов, коли людина розпочинає вивчати іноземну мову як важливе джерело культури.

Будучи близьким ідеї гуманного міжнаціонального співіснування, полікультурне виховання відкидає консолідацію на базі корпоративної ворожнечі, протистояння іншим соціальним групам, цивілізаціям та духовним цінностям. З одного боку, полікультурне виховання відхиляє формування людини поза національної культури, а з іншого – сприяє зародженню мультиідентичній особистості як зосередження та перетин декількох цивілізацій.

Поступове усвідомлення необхідності полікультурного виховання тими, хто навчає, і тими, хто навчається, - це вже обнадійливий початок. Соціальна значущість і практична необхідність полікультурного виховання сучасної молоді, а також наявність суперечності в досягненні кінцевої мети в мікро- та макросоціумі надає підстави для подальшого вивчення цієї проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. – Т. 2 – М.: Педагогика, 1982. – 576 с.
2. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения. – М.: Педагогика, 1982. – 421 с.
3. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. – М.: Просвещение, 1956. – 569 с.
4. Nieto Sonia. Affirming Diversity: the Sociopolitical Context of Multicultural Education. – Longman, 2000. – P. 305.
5. Banks James A. Multicultural education characteristics and goals // Bancs J.A., Bancs A.M. Multicultural education: Issues and Perspectives. – Boston: Allyn and Bacon, 1989. – P. 15-20.
6. International Dictionary of Education. – London: Kogan Page, 1977. – P. 273.
7. International Encyclopedia of Education. – Vol. 7. Oxford, Rergamon Press, 1994. – P. 40-64.
8. Hunter William A., ed. Multicultural Education Through Competency – Based Teacher Education “Antecedents to Development of and Emphasis on Multicultural Education” // Washington, D.C. American Association for Colleges of Teacher Education, 1974. – 89 p.
9. Абібуллаєва Г.С. Деякі аспекти полікультурної освіти // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 1. – С. 75-84.
10. Ковальчук Е.С. Поликультурное воспитание в современном школьном образовании России: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 2004. – 166 с.